

Hvorledes den nye Sonnes frise kom til verden - Forhistorien

Thorvaldsens modtagelse i København den 17. september 1838 var en mærkedag i nationens historie. Intet under, at Bindsbøll blev inspireret heraf ved bygningen af museet og planlagde den frise, der som et omløbende bånd skulle fremstille begivenheden og transporten af hans værker fra fregatten Rota til museet, og som efter dens skaber fik navnet Sonnes frise. En sådan dekoration, ovenikøbet aktuel, med mange farver, var noget ganske nyt og uprøvet på disse breddegrader.

Det skulle hurtigt vise sig, at denne nyskabning var et problembarn, som voldte sine ejere store bekymringer. Den begyndte få år efter at gå i forfald, og dermed rejstes spørgsmålet om dens vedligeholdelse og restaurering. Hvad der i så henseende anvendtes i årene fra ca. 1860 til ca. 1930 af spekulationer, tid og penge, er nærmere berettet i »Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1931« og skal ikke gentages her. Men problemet forblev stadig uløst.

Efter 1916, da bestyrelsesforholdene ved museet blev ændrede, ser man, at frisespørgsmålet stadig dukker op i bestyrelsens møder: hvad skulle man gøre? Den overvejende stemning her i de første år var negativ, nærmere sagt således, at man skulle samle materiale, gøre forsøg og iøvrigt overlade spørgsmålet til fremtiden. Temaet, at frisen skulle »dø i skønhed«, havde formående tilhæn-

gere. Som en professor ved kunstakademiet udtrykte det: Lad frisen leve og dø på det sted, hvortil den er skabt.

Men ret pludselig ændredes situationen. Omkring 1930 kom der nye medlemmer ind i bestyrelsen, endvidere skete der direktørskifte. En mere positiv ånd manifesterede sig, og i årene 1934-40 blev, takket være museumsdirektør Sigurd Schultz og museumsbestyrelsens forslag til kommunalbestyrelsen, der beredvilligt gav de fornødne bevillinger, museets indre lokaliteter restaurerede og gårdens dekorationer helt fornyede ved malerne *Axel Johansen* og *Axel Salto*, bistået af murerformand *Hans Petersen*.

*

*

*

Den heldige fornyelse af dekorationerne i museets gård viste, at problemet om Sonnes frise nu skulle kunne løses på teknisk og kunstnerisk forsvarlig måde. I et møde i museets bestyrelse i september 1940 blev spørgsmålet rejst af akademiets repræsentanter, efter at det havde været drøftet i akademirådet. Stemningen i bestyrelsen var særdeles positiv. Men pengene dertil var et nyt problem, det ville blive et kostbart foretagende. Under de daværende krigsforhold var det ikke til at tænke på at få penge hertil.

Bestyrelsen besluttede nu foreløbig at nedsætte et udvalg, som sammen med direktøren skulle foretage visse tekniske undersøgelser vedrørende de forskellige materials holdbarhed og anskue problemet fra alle sider. Det kom herunder på tale, om frisen kunne genskabes ad keramisk vej, men dette viste sig næppe gennemførligt. Et praktisk forsøg med farvepudstekniken foretog Axel Salto, som i henhold til bevilling fra kommunens kunstneriske fond i 1941 udførte 10 portrætkopier af historiske personer, der er afbildet på Sonnes frise. Indhentede overslag over de sandsynlige omkostninger tydede på, at de ville udgøre mindst $\frac{3}{4}$ million Kroner, men hertil forventede man, da det drejede sig om en national opgave, støtte fra staten og de store kunstfonds.

I et møde i bestyrelsen i oktober 1941 var der enighed om udvalgets forslag om, at frisen skulle fornyes. Men samtidig opstod et nyt problem: hvad skulle man gøre med den gamle frise? Den burde ikke destrueres, men aftages enten ved udsavning eller på anden måde og søges opbevaret under tag på værdig måde. Men hvor? Det var vanskeligt at øjne noget passende sted. For at man kunne komme videre, måtte det foreliggende materiale bearbejdes, og man anmodede derfor stadsarkitekt *Poul Holsøe* om at gøre dette og fremkomme med et mere detaljeret forslag til frisens fornyelse. Endvidere udpegedes maleren *Axel Salto* til at udføre det kunstneriske arbejde.

Nogle måneder senere meddelte stadsarkitekten, at forinden der kunne udarbejdes noget overslag over udgifterne, måtte der nødvendigvis foretages en undersøgelse af museumsbygningens fundamenter. Efter alt at dømme skyldtes de i frisen skete revnedannelser, at jordbunden på forskellige steder ikke havde haft den tilstrækkelige bæreevne, og fundamenterne derfor var sunket noget. Endvidere ønskede stadsarkitekten samarbejde med arkitekt Kaare Klint.

De heromhandlede forberedende arbejder fremkaldte samtidig indsigelse fra *Kaare Klint*, der som tilsynsførende havde forestået restaureringen af gårdens dekorationer. Han udtalte sin forbavselse over, at man ikke havde ønsket at drage nytte af hans erfaringer. Denne henvendelse gav anledning til mange og langvarige drøftelser indenfor museets bestyrelse, hvor nogle ville imødekomme Kaare Klint, medens andre kunne tænke sig at etablere en ordening med såvel stadsarkitekten som Kaare Klint som tilsynsførende arkitekter med hver sit domæne, det såkaldte delingsforslag. Også kunstakademiet intervenerede ved i marts 1942 at henstille til bestyrelsen, at der ikke blev truffet nogen foranstaltning ved museets indre og ydre uden Kaare Klints medvirken.

Undersøgelsen af fundamenterne overdroges imidlertid i sommeren 1942 til stadsarkitekten, som tidligere havde foretaget tilsvarende undersøgelser, og kommunalbestyrelsen bevilgede 6.800 kr. hertil. Resultatet heraf blev, at såfremt frisen skulle fornyes, måtte der foretages omfattende funderingsarbejder, idet man ikke burde tage den mindste risiko for fremtidige sætninger af fundamenterne.

Drøftelserne om arkitekt-problemet i form af mundtlige tilkendegivelser og udveksling af skriftlige noter mellem de interesserede fortsatte tilsyneladende, som om det var hovedpunktet i sagen, og de vedblev indtil februar 1943. Bestyrelsens overvejelser resulterede da i, at man gav principiel tilslutning til, at frisen skulle fornyes. Endvidere skulle museumsbygningens murværk undersøges af stadsarkitekten, og der skulle udføres to prøvefelter af Axel Salto i samarbejde med Kaare Klint og under tilsyn af bestyrelsens tre akademirepræsentanter, professorerne *Utzon-Frank* og *Aksel Jørgensen* samt arkitekt *Charles J. Schou*. De af Joakim Skovgaard i sin tid udførte felter nr. 46 og 47 skulle aftages af maleren *Elof Risebye* efter hans særlige metode ved aftrækning på lærred. Delingsforslaget havde altså sejret. I marts 1943 bevilgede kommunalbestyrelsen 26.500 kr. hertil.

Denne ordening var *Kaare Klint* imidlertid utilfreds med. Han ønskede ikke, at Risebye skulle foretage aftagningen af de to felter; de skulle saves ud på samme måde som de to originaler (nr. 46 og 47) i sin tid var aftaget. Endvidere

forlangte han sikkerhed for, såfremt prøvelfelterne vandt bifald og hele frisen skulle fornyes, at han fik arbejdet som tilsynsførende arkitekt herved. Yderligere måtte han forbeholde sig ret til at gøre indsigelse imod stadsarkitektens arbejde, hvor dette kunne have indflydelse på felternes udførelse. Alle disse betingelser skulle nedfældes i en skriftlig kontrakt tilligemed hans honorarkrav.

Denne stilling fra Klints side medførte påny langvarige forhandlinger, som bestyrelsens formand, borgmester *Julius Hansen* hovedsagelig måtte tage sig af. Først hen i juli måned 1943 blev man færdig, og enighed opnåedes om en kontrakt med Klint omend kun modstræbende fra hans side. Kontrakten gjaldt alene udførelsen af de to prøvelfelter og nedtagningen af de gamle felter, men forpligtede ikke bestyrelsen overfor ham med hensyn til fremtiden.

*

*

*

Så kunne arbejdet endelig med forsinkelse begynde. Risebyes nedtagning af de to felter, som var tilendebragt i november 1943, forløb heldigt og dokumenterede, at det var lykkedes at finde en metode til at bevare de gamle billeder. Desværre viste murværket bag ved felterne sig at være i særdeles dårlig stand. Tilbage stod at slutte kontrakt med Salto, der skulle have murerformand Hans Petersen som hjælper; dette skete i april 1944.

Salto begyndte derefter på de forberedende arbejder med farveprøver, tegning af kalker m.m. Men allerede i juli måned anmodede han bestyrelsen om at blive løst fra sin kontrakt, da han var misfornøjet med forskellige forhold. Samarbejdet med Klint var ikke godt, og han manglede føling med tilsynsudvalget og havde fornemmelsen af en uudtalt kritik, som vanskeliggjorde arbejdet for ham.

Atter måtte borgmesteren til at være centrum i nye og langvarige forhandlinger og stridigheder. De endte med, at bestyrelsen imødekom Salto og løste ham fra kontrakten.

Men hvad skulle man nu gøre? Striden gav genlyd i dagspressen, hvor navnlig Salto og Klint udvekslede indlæg, og det medførte, at borgerrepræsentationens budgetudvalg udbad sig en nærmere redegørelse for, hvad der var ivejen. Forskellige overvejelser om medvirken af andre kunstnere førte ikke til noget.

Efter nytår 1945 syntes der at kunne øjnes en løsning, idet Salto tilbød at fortsætte arbejdet på egen hånd, men med efterfølgende bedømmelse af udvalget og Klint. Dette tilbud accepterede bestyrelsen i februar måned. Salto kunne da begynde igen. Men nu blev det *Klints* tur til at protestere og tale om kontraktbrud. Kunstakademiet lod også høre fra sig og beklagede den trufne af-

nyland. er den- gt Nu- tet kan det har Dansk uden- t væg- il den Gen- un haft i, Rigs- enhavn. n, Aar- pograf de vist elde, at Bidrag

fejrer n Sam- Oden- lser.

beskik- og Pro- en som krings- nhavn's aret 1.

bringer

gte og g lave- , da de rænger n være ge, som n skul- d kun- Samme e Sen- il Salg.

teri, og den byder, i modsætning til tie- re af de lidt ældre Skoler, paa en smuk og moderne Inspektørbolig.

I Aften er ogsaa gaaet saa strygende, at man venter fuldt Hus. Der er Billetsalg ved Indgangen fra Kl. 17,30.

Saltos Hjemkomst

Saltos Hjemkomst i det Herrens Vejr 1945 efter Skitse af Bidstrup. I Midten af Billedet ses Mesteren selv, der bjerjes i Land af Museets Kustode og modtages af Bestyrelsen, Borgmester Julius Hansen, Direktør S. Schultz, Prof. Axel Jørgensen og Prof. Utzon Frank. Til højre i Krogen træder en gammel Kone den i Skammekrogen lensatte Kaare Klint. Til venstre ved Aarerne: Medlemmer af det kommunale Vagtværn under Anførsel af Museets Gymnastiklærer, Kaptajn Jespersen (med Staven).

PAA given Foranledning skal jeg kortelig gaa igennem Sagen om Sonnes Frise. Den Kunst at tegne paa Plankeværker og Ydermure har været kendt i dette Land i umindelige Tider, men Dekorationerne har som Regel været udført uden de paagældende Myndigheders, specielt Viceværtens, Tilladelse. Førnævnte Sonne, der var udlært Maler, havde forinden faaet Tilladelse til at tegne paa Muren ud mod Kanalen, og det var en Aftale, at det skulde forestille Thorvaldsens Hjemkomst. Her maa jeg maaske af

Pudsen af, og til sidst kunde man ikke længere se, hvad det skulde forestille. Dette maa jo i og for sig vække Glæde, da det saaledes blev et helt moderne Kunstværk. Men Jubelen udeblev. Der blev rent ud sagt, det var en Skandale. Til sidst forsvandt Billedet helt, men heldigvis stod det i Børnenes Lommebog, hvad det skulde være, og det blev bestemt, at Tapetserer og Pottemager Axel Salto skulde have overdraget Arbejdet med Facadevask og Oppudsning, og Ejendommens Gaardmand og Husvagt, Hr. Kaare

nogle ter Ko længer længe, teresse ge, og forsøg nærme Pligen og saa det pa Sydhav Edouar Berthe af Elle pesen, dennes Jytte I

DAN S er blev ces. D i „Men Følge bies, G ny, Aa leys, Mc Melchi Teatret

FILM tre Hans K Fredag nogle a men „Emanu lige H levered Fredag lien. k

Tegning af Herluf Bidstrup til en humoristisk artikel af »Jonas« i »Social-Demokraten« 14. Februar 1945. Herren længst til højre (mellem Utzon-Frank og konen) er øjensynlig billedhugger, professor Johannes C. Bjerg, som dog må være kommet med ved en fejltagelse.

gørelse om at fratage Klint indflydelse på restaureringen. Der pegedes på, at samarbejde mellem maler og arkitekt var en nødvendig forudsætning, for at de nye felter kunne danne et harmonisk hele. Endvidere burde akademiets repræsentanter i bestyrelsen og Kaare Klint have det afgørende ord i spørgsmålet om, hvorvidt Salto skulle fortsætte med frisens restaurering. Professor Aksel Jørgensen gik ind for, at der måtte gives Salto nyt direktiv i form af en såkaldt »totalplan«, hvorved skulle forstås et udkast til en samlet farve- og linieholdning for såvel frise som de øvrige arkitektoniske led.

Bestyrelsen foretog sig imidlertid ikke noget som følge af disse fremstød. Salto fortsatte sit arbejde og afleverede de to prøvelfelter i september 1945.

*

*

*

Nu kunne resultatet vurderes. Nogen særlig begejstring i bestyrelsen var ikke tilstede, navnlig hos akademiets repræsentanter, hvoraf een anså prøvelfelterne for dilettantisk udført og manglende kunstnerisk sammenhæng. Kaare Klint fremsatte overfor bestyrelsen forskellige betragtninger af kritisk art. Stadsarkitekt *F. C. Lund*, der havde efterfulgt Holsøe i embedet, mente derimod, at udførelsen af de to prøvelfelter stort set viste, at det var muligt at genskabe Bindsbølls hus i noget nær sin oprindelige skønhed og i varige materialer.

Situationen var således vanskelig for bestyrelsen. Direktøren pegede overfor denne på, at Saltos billeder syntes trods alt at have vundet offentlighedens bifald. Men kasserede man hans arbejde, hvad så? Var der andre, der kunne gøre det bedre? og i bekræftende fald, hvem? Man risikerede blot at forspilde mulighederne for at få frisen fornyet, og bestyrelsen måtte herefter overfor offentligheden konstatere sin afmagt som afslutning på sagen om frisens fornyelse.

Ud fra ønsket om at søge en flersidig orientering besluttede bestyrelsen i december 1945 at afæske dels *kunstakademiet* og dels fire særlig sagkyndige udtalelser om Saltos arbejde. De fire var museumsdirektør, dr. phil. *Poul Nørlund*, maleren, professor *Georg Jacobsen*, professor, dr. phil. *Chr. Elling* og arkitekt *C. M. Smidt*.

De fires udtalelser mandede stort set ud i, at ingen havde betænkelighed ved at betro Salto opgaven, såfremt frisen skulle fornyes. Kunstakademiets udtalelse var et »både og«, idet meningene var delte om Saltos arbejde, omend et flertal af malerne gik ind for ham; men kunne der ikke tilvejebringes et samarbejde mellem Salto og Klint, tilrådede man, at sagen stilledes i bero indtil videre, idet selve fornyelsen af frisen forekom nogle betænkelig.

Nu havde bestyrelsen jo noget at holde sig til ved sine overvejelser. Efter at der var afholdt flere møder, toges der den 21. maj 1946 afgørende beslutning. Den gik ud på, at spørgsmålet om fornyelsen af frisen nu måtte tages op til realitetsbehandling, idet de kunstneriske og tekniske forudsætninger forelå, at man ville foretage henvendelse til magistraten for at få udvej for den fornødne bevilling, at der skulle ske henvendelse til staten og de store fonds om tilskud, samt at det kunstneriske arbejde skulle overdrages til Salto og det arkitektoniske arbejde til stadsarkitekten. Et mindretal i bestyrelsen, professorerne Aksel Jørgensen og Utzon-Frank, ønskede arbejdet overdraget som helhed til Kaare Klint. Beslutningen medførte, at professor *Aksel Jørgensen* udtrådte af bestyrelsen, og at maleren *William Scharff* kom i stedet for; endvidere beskyldte Kaare Klint bestyrelsen for kontraktbrud og ville søge juridisk assistance.

I december 1946 fremsendtes sagen til magistraten og dennes videre behandling.

Omkostningerne ved frisens fornyelse var efterhånden steget til 1.734.000 kr.

*

*

*

Nu var man kommet så vidt. Men så dukkede der en ny hurdle op, som skulle forsinke projektet i ca. 3 år, nemlig denne, at museumsbygningen i henhold til loven om bygningsfredning var bleven fredet i klasse A. Dette ville sige, at der intet kunne foretages ved bygningen uden *Det særlige Bygningssyns* tilladelse. Endvidere var *Kaare Klint* i mellemtiden indtrådt som medlem af bygningssynet, valgt af akademirådet efter Poul Holsøes afgang.

Sagens behandling i kommunalbestyrelsen var meget imødekommende, og museet fik allerede i februar 1947 bemyndigelse til at rette henvendelse til Det særlige Bygningssyn samt til staten og de store fonds om tilskud. Henvendelsen til bygningssynet blev negativ, idet dette i april 1947 udtalte, at det ikke fandt en fornyelse af frisen påkrævet og under hensyn til den usikkerhed, der knyttede sig til løsningen af denne vanskelige opgave, måtte dets flertal holde for, at sagen stilledes i bero. Et mindretal, dr. phil *Vilhelm Lorenzen*, anså det for ønskeligt, at en fornyelse af frisen udførtes nu.

Denne afgørelse og *Kaare Klints* dobbeltstilling i sagen måtte givetvis vække røre. Borgmester *Julius Hansen* betegnede i udtalelser til pressen Klints stilling som stridende imod almindelig velanstændighed, ja, nærmest en skandale, idet Klint var deltager i synets beslutning om, at det arbejde, som han selv ønskede at udføre, nu nægtedes fremme. Synets formand, museumsdirektør Poul Nør-lund, afviste imidlertid borgmesteren ved at udtale, at selv uden Klint var der

flertal i synet for, at restaureringen ikke nu burde udføres. Klints kompetence i sagen var udtrykkelig godkendt af synet.

I en skrivelse i juni udbad bestyrelsen sig en nærmere forhandling med bygningssynet. Den fandt sted i slutningen af september 1947, og synet foreslog her, at sagen udsattes i 5 år. Dette nægtede bestyrelsen at gå med til og fastholdt sit forslag. I et nyt møde i slutningen af november gik synet dog ind på at ville overveje sagen nærmere på grundlag af de faldne udtalelser.

Nu begyndte offentligheden at give sit besyv med. I pressen fremkom forskellige indlæg fra tilhængere og modstandere af frisens fornyelse. Blandt de sidste var 75 kunstnere og kunsthistorikere, som i en adresse til bygningssynet, sluttede op om dettes afvisende holdning. Yderligere mobiliseredes med samme formål den finske arkitekt Alvar Aalto.

Alligevel resulterede bygningssynets overvejelser i en ny stillingtagen, idet det i marts 1948 erklærede, at man ville være villig til at opgive sin modstand imod frisens fornyelse, men henstillede, at de kunstneriske og tekniske principper for udførelsen af den nye frise blev gjort til genstand for fornyet forhandling med kunstneren og arkitekten. Resultatet af denne forhandling skulle forelægges bygningssynet, inden de endelige arbejder kunne begyndes. Et mindretal i synet, departementschef i Undervisningsministeriet *K. Paludan-Müller*, ville overlade det til bestyrelsen at træffe bestemmelse på eget ansvar.

Nu syntes det at lysne. Også fra rådhuset lød en røst, idet borgerrepræsentationens budgetudvalg udtalte, at det var udvalget meget om at gøre, at sagen bragtes til en afslutning, der var lige værdig for kommunen og Thorvaldsens minde, og magistraten opfordredes til at søge en løsning snarest. Bestyrelsen svarede i april bygningssynet, at man herefter agtedes at gå igang med de forberedende arbejder, så snart de fornødne midler kunne skaffes.

Disse overvejelser, der foregik i løbet af sommeren 1948, resulterede i, at der måtte søges en bevilling på 150.000 kr., bl.a. til en atelierbygning. Bestyrelsen vedtog da at stille et sådant forslag til budgettet for 1949-50. Endvidere tilskrev man Undervisningsministeriet, magistratens 1. afdeling og de store fonds om tilskud og pegede på, at der her var tale om løsning af en national opgave, som ikke burde påhvile staden København alene. Fondene gav alle som een afslag. Magistratens 1. afdeling meddelte, at der af rådsformand Gustav Philipsens legat til fordel for kommunens fond til kunstneriske formåls fremme ville blive ydet et tilskud på 40.000 kr., fordelt på 8 år. Undervisningsministeriet svarede først ved at fremsende udtalelser fra kunstakademiet og direktøren for Statens Museum for Kunst, *Leo Swane*, der begge frarådede

Fra opførelsen af atelierbygningen på plænen foran museet. Murerformand Hans Petersen (t. v.) og Axel Salto. (Helge Knudsen, »Aftenbladet« fot.)

ydelse af tilskud, samt fra Det særlige Bygningssyn, der mente, at statstilskud kun burde ydes, når synets godkendelse af arbejdsgrundlaget forelå. Bestyrelsen imødegik i en skrivelse til ministeriet de fremførte betragtninger, og resultatet blev derefter dog positivt. Undervisningsminister, professor, dr. phil. *Hartvig Frisch* kunne principielt tiltræde, at der søgtes bevilling til tilskud fra statskassen, men man ønskede at afvente de forestående forhandlinger med bygningssynet.

Den omhandlede bevilling blev vedtaget af kommunalbestyrelsen, omend nedsat til 130.000 kr., hvorefter stadsarkitekten bistået af afdelingsarkitekt *Johan Pedersen* som nærmeste medarbejder og arkitekt *Erik Findsen* som konduktør, straks gik igang med at projektere arbejdet, herunder opførelse af en atelierbygning på plænen foran museet. Opførelsen krævede ifølge byggelovgivningen ministeriel dispensation, hvilken opnåedes i juli 1949. I november blev atelieret færdigt og taget i brug af *Salto* og hans medarbejdere, murerformand *Hans Petersen* og malerne *Ib Asbjørn Olesen*, *Hans Christian Høier* og *Jens Urup Jensen*. Arbejdet med prøvebilleder fortsattes vinteren igennem.

*

*

*

Midt i maj 1950 aflagde bygningssynet besøg i atelieret og fik resultaterne forevist. I en skrivelse af 31. maj 1950 udtalte synet derefter, at man måtte lægge vægt på, at der skaffedes midler til fortsatte prøvearbejder, med mindre museets bestyrelse måtte skønne, at de nu foreliggende prøver dannede et tilstrækkeligt grundlag for en endelig afgørelse af sagen. Bestyrelsens beslutning herom ville synet tage til efterretning. Et mindretal i synet, Kaare Klint, fandt det ikke forsvarligt at begynde arbejdet på grundlag af de hidtil opnåede resultater. Hvis bestyrelsen besluttede sig til en fornyelse på det foreliggende grundlag, imødeså synet et samlet forslag til restaurering af hele museets facade, arkitektonisk, farvemæssigt og teknisk.

Nu syntes alle hidtidige vanskeligheder næsten overvundne. Den 26. juni 1950 vedtog bestyrelsen, at den tidligere beslutning om at overdrage det kunstneriske arbejde ved frisens fornyelse til *Axel Salto* opretholdtes, at de udførte prøvefelter m.v. efter bestyrelsens skøn dannede et tilstrækkeligt grundlag for frisens fornyelse, og at der hermed var truffen endelig afgørelse af dette spørgsmål under hensyn til, at bygningssynet havde erklæret at ville tage bestyrelsens beslutning herom til efterretning, samt til, at det ønskede samlede forslag ville blive forelagt synet af stadsarkitekten. Et mindretal i bestyrelsen, arkitekt *Povl Baumann*, der var indtrådt i stedet for arkitekt Charles J. Schou, sluttede

sig til Kaare Klints udtalelse i bygningssynet om, at det ikke var forsvarligt at begynde restaureringen på det givne grundlag. Meddelelse herom blev givet bygningssynet med tilføjelse af, at prøverne ville blive fortsat, således at der kunne gives synet en oversigt over den samlede farveholdning, og således at det ville kunne hævdes, at arbejdet med prøverne var ført til bunds.

I oktober 1950 besigtigede bygningssynet de udførte prøver, og i en skrivelse af 23. oktober erklærede det sig tilfreds med de modtagne oplysninger og opfordrede bestyrelsen til at søge det økonomiske grundlag for frisens restauration tilvejebragt.

Et overslag over dette viste, at udgifterne nu måtte anslås til 2.103.000 kr., fordelt på 8 år. Forslag herom blev optaget på museets budgetforslag for 1951-52 og tiltrådtes af kommunalbestyrelsen i marts 1951. Tilskudet fra staten, hvorom meddelelse senere kom, udgjorde 277.000 kr., fordelt også på 8 år; endvidere bidrog museet med tilskud på 123.300 kr. af egne fonds.

*

*

*

Således lykkedes det efter 11 års forløb at få løst problemet om restaureringen eller fornyelsen af Sonnes frise. Mange gode kræfter havde med- (og mod-)virket. Skal navne nævnes, må det være bestyrelsens formand, borgmester *Julius Hansen*, uden hvis interesse og ildhu for sagen den næppe var bleven gennemført.

Arbejdet med fornyelsen af Sonnes frise kunne nu begynde.

AXEL RAVN

KILDE- OG LITTERATURHENVISNINGER

Kilderne til afhandlingen er museumsbestyrelsens forhandlingsprotokol, dokumenter i museets arkiv og samtidige optegnelser om begivenhederne af forfatteren. Endvidere skal henvises til følgende sider i Borgerrepræsentationens Forhandlinger, hvor omtale af frisesagen har fundet sted: 1942-43, s. 2026, 1947-48, s. 2317-2318 og tillæg s. 807-813, 1948-49, tillæg s. 542-544, 1950-51, tillæg s. 977-1000, 1953-54, tillæg s. 1031-1037. I museets årlige budgetter, optrykt i Borgerrepræsentationens Forhandlinger, findes redegørelser fra stadsarkitekten for arbejdets forløb i årene 1951-1959.

Endvidere foreligger følgende afhandlinger til belysning af spørgsmålet om restaurering af museets facadedekorationer, herunder om fornyelse af Sonnes frise:

1. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1931: Thorvaldsens Museums Facadebilleder, en Redegørelse for Arbejdet på deres Bevaring og Rekonstruktion, ved museumsbestyrelsens sekretær, Axel Ravn.
2. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1942: Gaarden og Frisen, ved maleren Axel Salto. Kan Sonnes Frise genskabes i ny Farvepuds? ved Murerformand Hans Petersen.

3. Omkring Sonnes Frise, Kbh. 1946, ved museumsdirektør Sigurd Schultz og maleren Axel Salto.
4. Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1948: Et omtumlet Hus, ved museumsdirektør Sigurd Schultz.
5. Arkitekten, nr. 7-8, 1949: Thorvaldsens Museum og Frisen, ved arkitekt, professor Steen Eiler Rasmussen og maleren, professor Georg Jacobsen.
6. Kunst, 2. årg. nr. 2, okt. 1954: Farvepudsteknikken, ved maleren Ib Asbjørn Olesen.

NOTER

På grundlag af de indtil august 1953 indhøstede erfaringer viste det sig, at hele restaureringsarbejdet måtte antages at ville vare 10 år i stedet for som tidligere beregnet 8 år. Som følge heraf måtte omkostningerne anslås til 2.774.000 kr. Under hensyn hertil forhøjedes statstilskudet til 400.000 kr. Prisstigninger medførte forskellige tillægsbevillinger, således at den samlede udgift kom til at udgøre ca. 3 mill. kr. Arbejdets varighed blev derimod kun 9 år.

Murerformand Hans Petersen skulle ikke komme til at medvirke i det arbejde, som havde hans store interesse, og som han med sin mangeårige erfaring på mur- og farvepudsteknikken var særlig egnet til. Han døde den 9. april 1951, just som restaureringsarbejdet skulle begynde.

I april 1957 vedtog kommunalbestyrelsen

(B. F. 1957-58 s. 106-115) dels at udlåne 13 felter af Sonnes aftrukne frise til ophængning i Aarhus Kunstmuseum, dels at hele den aftrukne frise til sin tid deponeres i et kommende nyt kunstmuseum i Aarhus.

Efter forslag af museets bestyrelse vedtog kommunalbestyrelsen i oktober 1946 at bevilge de fornødne midler til udførelse af et mindesmærke for maleren Jørgen Sonne i form af en stele på nordsiden af Garnisons kirkemur ved siden af tilsvarende mindesmærker for C. W. Eckersberg og Johan Th. Lundbye. Mindesmærket, der blev udført af billedhugger Bomand Utzon-Frank under tilsyn af professor E. Utzon-Frank, opstilledes i december 1949 og overdroges til kirkens menighedsråd. Sonne blev i sin tid begravet på Holmens kirkegaard, men graven er sløjfet